

ÚJSZERŰ LEGELŐS SZAKTANÁCSADÁS

Pető Károly

Summary

Due to the overall lack of grassland management experiences, there is a constant need for agricultural extension. This is especially important because knowledge transfer is mostly possible through agricultural extension since grassland management does not have an adequate educational structure. Our materials about pasture management rely on the experiences of grazing activity on the periphery of some hundred settlements, on our grazing experiments and on the professional directives. We are convinced, however, that we can raise attention of the competent persons by outlining the defects, requirements and advantages of different pasture management methods. Providing that this idea will prove to be useful, we intend to bring out similar advice on the highlights of pasture management

Összefoglalás

A gyepgazdálkodási ismeretek általános hiánya miatt állandó az igény a megfelelő szaktanácsadásra. Mivel a legelőgazdálkodásnak nincs megfelelő oktatási szerkezete az ismeretek átadása zömében szaktanácsadással lehetséges. A legeltetéssel kapcsolatos följegyzéseink néhány száz község határában tapasztallakra, legeltetési kísérleteinkre és a szakmai követelményekre épülnek. Úgy gondoljuk, hogy a legelővel kapcsolatos megoldások hibáinak, követelményeinek és előnyeinek vázolásával is fölkelthető az illetékesek figyelme. Amennyiben ez a gondolatunk hasznosnak bizonyul, akkor a legelőgazdálkodásnak minden jelentős mozzanatáról hasonló ismereteket bocsátunk közre.

Bevezetés

Hazánkban a legelőgazdálkodás méltánytalanul háttérben van, aminek alapja a gyepgazdálkodási ismeretek általános hiánya. Nehezíti a helyzetet, hogy külföldi példára hazánkban is „kulturgyepnek” mondják az egyetlen fűből álló vetést. Ezért a gyep megjelölést – önkényesen – egyetlen fűfajra is vonatkoztatják, bár tényleges értelemben és főleg értékben messze van a mintegy ezer növényből álló természetes gyepektől. A természetes gyepekben több száz gyógyhatású, étkezésre, fűszerezésre, ízesítésre és mézélésre alkalmas növény található, amelyek – természetesen – teljesen hiányoznak a „kulturgyepnek” mondott egyetlen fűvetésből.

A múlt század Végén(1892) Balázs Árpád kolozsvári és Újhelyi Imre magyaróvári akadémiai igazgatók kezdeményezésére " tanácsadó bizottságok " jöttek létre a magyaróvári, keszthelyi, kassai, debreceni és kolozsvári mezőgazdasági akadémiákon és FM. rendelettel szabályozták az intézményekhez tartozó megyéket (VARRÓ J 1979). A hazai mezőgazdasági szaktanácsadás ekkor kapta meg a lehetőséget a szakmai ismeretek közvetlen átadására.

A szaktanácsadás lényege az ismeretátadás. Ez lehetséges szóban, írásban, és tömegkommunikációs eszközök útján stb. Ezek közül legeredményesebb és legáltalánosabb a rövid hírlevél (RAMPON-CO 1978, W. BAN - S. HAWKINS).

A tudományos megállapítás értékét a magvalósítás mértéke jelzi legjobban (VINCZEFFY I 1986) Úgy gondoljuk, hogy e téren a szakajtónak és a tudományos életnek egyformán akad tennivalója.

A bemutató kiemelt helyen való kezelése indokolt, hisz meggyőző ereje vitathatatlan (PETŐ K-NAGY G. 1997)

Fentiek miatt időszerűnek és indokoltnak gondoljuk néhány fogalom elemzését. Ezúttal olyanokat választottunk, amelyek a gyep életére, hasznosításra nagy hatásúak, és pedig:

- a csapadék befogadását, tárolását, a növények gyökerezését elősegítő **altalajlazítás**,
- a gyep különböző hasznosítási módjai: legeltetés, szilázs- és szénakészítés.

E rövid ismertetés kizárólag a természetes gyepek termékeire vonatkozik, szántóba vetett ún. „kulturgyepet” nem érint.

A legeltetéssel kapcsolatos följegyzéseink néhány száz község határában tapasztaltakra, legeltetési kísérleteinkre és a szakmai követelményekre épülnek.

A széna etetése a legeltetés mellett a legjelentősebb volt évszázadokon át. A természetes gyepok szénakészítési, tárolási és etetési kísérleteink és üzemi tapasztalataink alapján vázoljuk a hibákat, követelményeket és előnyöket. A természetes gyepokről készített szilázs körüli bizonytalanság feloldását reméljük a kísérleti és üzemi eredményeink alapján közölt **hibák, követelmények és előnyök** vázolásával.

Meggyőződésünk, hogy ez az újszerű szaktanácsadási forma is kellő tájékoztatást nyújt az érintett kérdésekben, de annak is örülünk, ha ezekkel sikerül fölkelteni a szakmai közélet figyelmét.

Az altalajlazítás hibái, követelményei és előnyei

Hibák:

- nedves a talajon (víztartalom a pórustérfogat 60%-a fölött) a lazító hasít lazítás helyett,
- száraz a talaj víztartalom a pórustérfogat 30%-a alatt):
tömbökben szakad a talaj, költséges utómunkával tehető rendbe
a kések gyorsan kopnak, az erőgépek gyakran lefulladnak,
- sekély a lazítás, kevés vizet tárol, sekély a növények gyökerezése, gyenge a talaj szellőzése, következésként a talaj mikroélete nem megfelelő,
- vizenyős talajon nem a szükséges 80-90 cm mélyen lazítanak, hanem 50-70 cm-re,
a főleges vizet nem vezetik lejjebb úgy, hogy a felső 70 cm csak üde legyen, vontatott a talajélet, humuszképződés helyett szervesanyag-felmalmozódás (tőzeg).

Követelmények:

- a talajnedvesség legyen 30-50 %-a a pórustérfogatnak,
- száraz talajon 70, nedvesen 80-90 cm mélyen lazítunk; a kések egymástól való távolsága megegyezik a munkamélységgel,
- lazítás előtt feketére tárcsázzuk a felszínt (az eredeti növényzet nem pusztul ki!),

- kötött talajon a lazítókések elé 1 m-re előlazítókéseket szerelünk, amelyek 40-50 cm mélységben meglazítják az előre megtárcsázott talajt: jelentősen javul a lazítás,
- lejtőn - keresztirányban lazítunk – általában 50 cm mélységre,
- a lazítás hatása 4-6 év, a talaj kötöttségétől függően,
- késő ősszel – az idény végén – nyitott tárcsával megszüntetjük az évi tömörülések zömét, ami 50%-kal növeli a lazítás hatásának időtartamát.

Előnyök:

- a lazított talaj kétszer annyi vizet fogad be, mint a lazítás mélysége,
- élénkül a talajélet, folyamatos a humuszképzés és a tápanyagok feltárása,
- mélyebbre hatol a növények gyökere, az ott lévő ásványi anyagot felveheti,
- a mélyebb gyökerezésű növények jobban elviselik a szárazságot, következként a gyepek nyári „nyugalmi” időszak később kezdődik, vagy elmarad,
- egyenletesebbé válik a gyepek termése és hasznosíthatósága,
- fokozatosan bővül a gyepek fajainak száma, mert egyre több növény találja megfelelőnek az élőhelyet.

A legeltetés hibái, követelményei és előnyei

Hibák:

- ha elmarad a legeltetés, a legelő növényzete átalakul (gyomos, cserjés, erdős lesz),
- legeltetés helyett kaszálják a gyepeket és karámban „zéró legeltetés”-ként etetik: kiiktatják a legelő állatok ösztönös igényét, a legeléssel járó mozgást, aminek sok takarmányozási, élettani, szaporodási kellemetlensége miatt csökken az állatok élettéljesítménye, drágul az állattartás,
- korai legeltetésnél nem gondoskodnak megfelelő rostos kiegészítőről,
- a fű magassága szerint legeltetnek, és nem tömege alapján, eredménye: a „luxusfehérje fogyasztásnak” nevezett szakszerűtlen legeltetés.
- többnapos szakaszokat adnak egyszerre, következként a napi adag változó, ami 50-150%-os fogyasztás közt ingadozik 3-5 naponként; termelésük fokozatosan csökken,
- évente 100-150 napig legeltetnek a szükséges és lehetséges 200-260 nap helyett,
- nincs megfelelő minőségű és mennyiségű ivóvíz, az állatok nyugtalanok.

Követelmények:

- a gyeptakaró legyen zárt, a fűállomány tömött,
- az állatok szabad mozgása a legelőn adja meg az „otthon” érzését, edzetté teszi az állatokat,
- ha a legelő állat 50 m²-en belül megtalálja a napi adagját: **termelő legelő**,
ha a napi adagot 50-100 m²-en belül találja meg: **létfenntartó legelő**,
ha 100 m²-nél többet kellene legelnie: **koplal és súlyt ad le**,
- legeltetés után – több körülménytől függően – 30-45 nap után legeltethető újból,
- a legelő kelléke az **itatóberendezés**; a legelő állat testsúlyának 10%-át kitevő folyadékot igényel naponta, aminek 30-40%-át a legeltetett fűvel veszi fel, a többit ivóvízként kell biztosítani,

- 100 számosállatnak 300 literes zárószelepes itatóvályú megfelelő,
- felhajtó utakon tereljük az állatokat egyik legelőszakasztól a másikra, ugyanitt közlekednek a munkagépek is,
- hasznos a legelő szélén: itatóberendezéssel ellátott karámos szin (zord idő ellen),
- **a napi adagolású legeltetés olyan kötelező, mint az embernél a napi étkezés,** ami visszatérés lenne régi pásztoraink holdfeljöttétől-holdfeljöttéig való legeltetéséhez, amelyet csak „holdnyi” legelőnek mondtak.

Előnyök:

- a legelő állat ösztöne és igénye szerint legelhet a számára teljes értékű fűből,
- közismert, hogy a legelőn több mint 500 gyógyhatású, kb. 200 étkezésre, ízesítésre alkalmas és további 500-600 mézelő növény van; ezek fogyasztása főlegessé teszi a takarmány kiegészítőket és vitaminokat, mert azokhoz hozzájut a állat a legeléssel,
- a legelőfű biztosítja a legértékesebb növényi (vegetatív) vizet,
- egy számosállat naponta 50 adag ürülékét hagy a legelőn; az ürülék tápanyagvesztése 10-15%, míg a műtrágyáké átlagosan 45%,
- a legelő állat egészséges, edzett, termelése gazdaságos, termékei kiváló értékűek,
- a legelő tartott állatoknak életükben 10-15 utódjuk van, az istállózottaknak 2-3,
- az egészséges állatnak és az olcsó állati termék megoldásának kulcsa: a legeltetés.

A szénakészítés hibái, követelményei és előnyei

Hibák:

- májusban készítik a szénát, amikor: a talaj üde, a harmatképződés mindennapos, a levegő párás, a hőmérséklet mérsékelt; a szénakészítési feltételek kedvezőtlenek, 10 év közül 3 évben tönkremegy a széna,
- a pontatlan munka 15-20%-os veszteséget jelent; 6 gazdaságban a kaszáláskor vett 18 üzemi minta, és ugyanott betakarításkor vett másik 18 minta 17%-os értékcsökkenést mutatott a kaszáláskori minta javára,
- általánossá vált a rétek kaszálásának elhagyása; még ingyen is kevés gyep termését takarítják be,
- a szénát gyepeken tárolják; régebb boglyázták, újabban óriás bálában hagyják; mindkét esetben ázik, értéke csökken, a gyep foltosodik.

Követelmények:

- legyen meleg és száraz a levegő, szikkadt a talaj, kicsi az eső valószínűsége,
- mivel a széna aránya az évi takarmányozásban 20% körüli, azt a mennyiséget nyáron készítjük el a legüdébb gyepeken,
- álljon rendelkezésre megfelelő fűkasza, rendezelő, -felszedő, petrencézógép,
- az előre elkészített szénatérbe tároljuk (lehetőleg pajtába tegyük); ha nincs szénapajtánk: az óriás bálákat rakjuk 2 sorba, takarjuk szénával, fedjük szalmával,
- akár pajtában, akár szabad térben tároljuk, legalább 30 cm-rel megemeljük a terepet, alaposan megdöngöljük, szalmaszecsával beágyazunk, azokra rakjuk a bálákat.

Előnyök:

- a széna étrendi hatása kiváló; szabályozza a kérődzést,
- a széna a legnagyobb ásványi anyag tartalmú a gyeptermekek közül,
- az ásványi anyagok felvételéhez és a növénybe való beépüléshez kellő nedvesség és meleg szükséges; ezért a nyári melegben az üde réten dúsul a gyeptermegek növényzete ásványi anyagokkal,
- a rostos szálú széna kedvező étrendi hatása abban is megnyilvánul, hogy az szabályozza pl. a tej zsírtartalmát, az ondótermelést és a peteleválást,
- a kérődző jellemzője, hogy a durva szerkezetű rostban lévő energiát hasznosítja; a bendőben – a többé-kevésbé megrágott – rostos takarmányrészekben gyorsan szaporodnak a bendő baktériumok, amelyek fehérjét a kérődző szervezetében hasznosít,
- a növendék marhának pl. 1 éves koráig legalább 200 kg szénát kell fogyasztania, hogy kialakuljon a kérődzése,
- a széna tárolható legtovább jelentős veszteség nélkül, és mindig teljes értékű takarmányt jelent a kérődzőknek.

A szilázskészítés hibái és követelményei**Hibák:**

- kevés a fűtőmég, a felaprított szecska az átfűjásnál átveszi a levegő hőmérsékletét, a kazal gyorsan bemelegszik; a gépek munkája gazdaságtalan,
- nagy a fű víztartalma és nem adnak hozzá szalmaszecska; eredmény: csurgalék, rothadás, jelentős értékvesztés, költséges állattartás,
- egy menetű sziláz helyett két menetű szenázst készítenek, eredményként: értékvesztés, nehezen tömöríthető („visszarúg”), tartósítóval marad meg, több költség terheli az állattartást,
- rossz a munkaszervezés: vagy a szecskaázók, vagy a szállítók állnak, drágul a termék,
- nem tapossák keményre a kazalt; a bemelegedés miatt tápértékvesztés, az állatok termelése csökken,
- nem megfelelő a kazal takarása és árnyékolása, eredményként nagy tápanyagvesztés, dráguló állattartás,
- nincs betonaljzat, sem szalmaszecska-ágyazás: alulról megindul a rothadás.

Követelmények:

- legalább 15 t/ha fűtermés alkalmas silózásra,
- a fű sz.a.-tartalma 18% fölött legyen; ekkor a cukortartalom 6% fölötti, ami biztosítja a természetes erjedést; gyepeink átlagos cukortartalma 8-12%,
- a 25%-nál kisebb szárazanyag-tartalmú fűhöz szalmaszecska adunk, 1 kg szalmaszecska 3 kg csurgalékot köt meg; a 18%-os sz.a.-tartalmú fű csurgalékot 2,2-2,5 kg szalmaszecska/100 kg fűszecska köti meg,
- a silótér kellő nagyságú és kifelé lejtős betonaljzatú legyen,
- a silótér alját 30 cm-es szalmaszecska-ágyazással ágyazzuk, amely felfogja az esetleges csurgalékot,

- a szilázskazal folyamatos töltése közben folyamatosan rétegezzük a szalmaszeccskát és a kazal kezdésétől-befejezésig állandóan tapostatjuk gumikerekű nehéz traktorral,
- a kazal tetejére egy szalmaszeccska-réteg megóvja a kazal felső rétegének bemelegedését,
- a szalmaréteggel ellátott kazlat fóliával takarjuk és szalmabálákkal fődjük fény- és légmentesen,
- a szilázskészítés időszak: május, amikor legnagyobb a fűtermés, és szeptember, amikor a fűszeccskát a kukoricaszeccskához keverjük a fehérjetartalmának növelése miatt; bár ekkor 15 t/ha alatti lesz a fűtermés, de a nagy tömegű kukoricaszilázs javítása miatt ez a gazdaságos megoldás.

Előnyök:

- a természetes gyepről származó fűszilázs a téli takarmányozás alapja,
- értékes növényi (vegetatív) vizet biztosít jó étrendi hatással,
- napi szánadaggal kiegészítve teljes értékű takarmány,
- lehetővé válik különböző melléktermékek bekapcsolása a szilázsba, és azok takarmányként való hasznosítása, ami csökkenti a téli takarmányozási költséget.

Törekvésünk, hogy a legelőgazdálkodási ismereteket, általános hiányát pótlójuk néhány – pillér szerepét betöltő – anyag elemző ismertetésével.

Az újszerű szaktanácsadási módokkal kapcsolatos észrevételeket, megjegyzéseket szívesen fogadjuk, fejlesztő gondolatokat- lehetőség szerint- figyelembe vesszük és alkalmazzuk

Irodalomjegyzék

Pető K. 1999. Hatékonyabb szaktanácsadás. DATE, Debrecen, DGYN 15. 217-220.

Pető K. – Nagy G. 1997: Ismeret- és információátadás a mezőgazdasági szaktanácsadásban. DATE, Debrecen, DGYN 14. 217-220.

Rampon, D. – R. Desroches – A. Hentgen – D. Dattee 1978: Les éleveurs et l'information fourragere. Fourrages, No 76; 3-33.

Varró J. 1979 (szerk.): Mezőgazdasági szaktanácsadók könyve. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, 1-425.

Vinczeffy I. 1986: A bemutató mint szintézis a szakemberképzésben. Tiszántúli Mezőgazdasági Tudományos Napok, Debrecen, 15.

W. van den Ban-H. S. Hawkins (1996): Mezőgazdasági szaktanácsadás, Mezőgazda Kiadó. 1996

Szerző: Dr. Pető Károly, egyetemi docens

Debreceni Egyetem, Agrártudományi Centrum, Agrárgazdasági és Vidékfejlesztési Intézet, Vidékfejlesztési és Tájhasznosítási Tanszék
4032. Debrecen, Böszörményi út 138.